

РОЗМЕЖУВАННЯ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ, СПІЛЬНОЮ ОЗНАКОЮ ЯКИХ Є СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ НАСЛІДКИ У ВИГЛЯДІ СМЕРТІ ЛЮДИНИ

Л. Брич

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000 Львів, Україна*

Виявлено закономірності, що характеризують співвідношення складів злочинів, спільною ознакою яких є суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті людини, і визначають вибір правил кримінально-правової кваліфікації.

Ключові слова: суспільно небезпечні наслідки, смерть людини, спільні ознаки.

Постановка проблеми. Як відомо, відповідальність за заподіяння смерті іншій людині, встановлена у КК України не лише статтями розділу II Особливої частини „Злочини проти життя та здоров’я особи”. Склади злочинів, ознакою яких є суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті людини у різному термінологічному позначенні, поміщені й у інших розділах Особливої частини КК. Життя особи у цих випадках виступає додатковим безпосереднім об’єктом [15, с. 142]. Відповідні статті є у більшості розділів Особливої частини КК, крім розділів: VI „Злочини у сфері господарської діяльності”; XIV „Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації”; XVI „Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп’ютерів), систем та комп’ютерних мереж і мереж електрозв’язку”.

Та й у межах розділу II Особливої частини КК, закріплено не лише склади злочинів, у яких смерть людини є єдиним наслідком, об’єднувані в теорії кримінального права у групу – злочини проти життя, де життя людини „є єдиним чи основним безпосереднім об’єктом” [15, с. 142]. Статтями цього розділу встановлюється й відповідальність за злочини, у юридичних складах яких смерть людини є одним з альтернативних наслідків. Відповідно, життя людини у цих складах є додатковим безпосереднім об’єктом. Це кваліфіковані склади злочинів проти здоров’я, основні та кваліфіковані склади злочинів проти безпеки життя і здоров’я.

Наявність спільної ознаки, тобто такої, яка має однаковий зміст у кількох складах злочинів, викликає як потребу теоретично з’ясувати відмінності між цими складами злочинів, так і розмежувати сферу застосування кожної з норм, що містять склади злочинів, ознакою яких є суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті людини.

Стан дослідження. Питання розмежування конкретних складів злочинів, у яких життя людини є єдиним чи одним із кількох безпосередніх об’єктів, піднімались у кримінально-правовій літературі, як правило в межах дослідження того чи іншого злочину, наслідком якого є смерть людини [13, с. 106–121; 27, с. 7] і, як правило, лише щодо окремих аспектів проблеми [5, с. 6–49; 11, с. 5; 39, с. 114–118], або фрагментарно [27, с. 7]. Окремі автори взагалі не зачіпали проблему розмежування досліджуваних ними складів злочинів [2; 10; 20].

Проте, ніхто з авторів не досліджував їх як систему, не намагався побудувати чітку схему взаємозв’язків між ними, що визначають співвідношення між

відповідними складами злочинів, та між нормами, що їх містять. Між тим, загальновідомо [4, с. 7–48; 33; 38, с. 10–17], що саме системний підхід, як найбільш ефективний, є пріоритетним у дослідженні системних явищ, яким є право. Певні обриси системи норм, що охороняють особисті блага людини, дані у одному з українських підручників з Особливої частини кримінального права України [15, с. 141–144]. Досить комплексно розглянута проблема розмежування злочинів проти життя і здоров'я особи та проти громадської безпеки В.П. Тихим [35, с. 35–38]. Проте співвідношення названих груп складів злочинів, розглянуте цим вченим, – лише одна з ланок у системі складів злочинів, що мають наслідком смерть людини.

Сукупність злочинів, що заподіюють смерть людині, досліджує російський вчений С.В. Бородин. Цей автор виділив чотири групи таких злочинів [6, с. 307–309]. Запропонована автором система злочинів, що охоплюється поняттям „вбивство як рід смерті” включає всі злочини, котрі мають своїм наслідком смерть людини. Проте, класифікація цих злочинів, проведена С.В. Бородиним всупереч правилам класифікації понять, за незрозумілим і точно не єдиним для всієї системи критерієм. Цей автор зосередив свою увагу на критеріях, за якими можна правильно встановити і оцінити фактичні обставини справи [6, с. 312–332], що безумовно має значення для розмежування відповідних злочинів в ході кримінально-правової кваліфікації вчиненого. Він не акцентував своє дослідження на типах співвідношення складів злочинів, що включають смерть особи як суспільно небезпечний наслідок, неврахування яких призвело до рекомендацій з кваліфікації відповідних діянь, що суперечать принципам кримінально-правової кваліфікації [6, с. 331–332].

Гороховська О.В., як вона сама зазначає, „аналізує критерії відмежування вбивства через необережність від таких діянь: умисного вбивства, умисного нанесення тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого, необережного тяжкого тілесного ушкодження, правомірного ризику, позбавлення життя внаслідок порушення правил безпеки руху або експлуатації транспорту, службової недбалості та випадкового заподіяння смерті”. Такими критеріями вона називає фактичні обставини справи, на підставі аналізу яких можна встановити наявність у вчиненому тих чи інших ознак складу злочину [12, с. 13; 13, с. 106–121]. Оскільки умисне вбивство від вбивства через необережність відрізняється лише за однією ознакою – формою вини, а її можна встановити лише дослідивши фактичні обставини справи, то О.В. Гороховська всю свою увагу в роботі й зосередила на тому як на практиці можна виявити наявність тієї чи іншої форми вини. Проте розмежування злочинів не зводиться лише до дослідження фактичних обставин справи й не вичерпується лише ним.

Багато уваги розмежуванню досліджуваних злочинів приділяє О.П. Литвин [19, с. 122–136]. Проте, міркування цього автора з приводу співвідношення відповідних складів злочинів, об'єктів конкуренції у кримінально-правовій кваліфікації й запропоновані ним висновки не узгоджуються з теорією кримінального права, теорією кримінально-правової кваліфікації, а окремі з них суперечать здоровому глузду.

Тому **метою** цієї роботи є дослідження розмежування складів злочинів, спільною ознакою яких є суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті людини, під кутом зору їх системності; виявлення закономірностей, що характеризують співвідношення всіх чи більшості таких складів злочинів; виявлення особливостей, властивих для співвідношення лише окремих таких складів злочинів.

Виклад основних положень. Перш за все, потрібно дослідити те, що об'єднує ці склади злочинів, й відповідно породжує потребу в їхньому розмежуванні – спільні ознаки.

Як було задекларовано у назві цієї роботи, критерієм об'єднання відповідних складів злочинів у одну групу стало те, що ознакою кожного з них є суспільно небезпечні наслідки, що полягають у смерті людини. Як пише В.О. Навроцький, характер заподіяної шкоди є одним з найпоширеніших критеріїв, за якими формується версія кримінально-правової кваліфікації [22, с. 89]. Позначення суспільно небезпечного наслідку у вигляді смерті людини у різних статтях Особливої частини КК характеризується розмаїттям термінів: смерть (ч. 1 ст. 115), смерть пацієнта (ч. 1 ст. 141 КК), „смерть потерпілого(ої)” (ч. 2 ст. 134; ч. 3 ст. 136 КК; ч. 2 ст. 286; ст. 287; ст. 288; ч. 2 ст. 414), „смерть неповнолітнього” (ч. 2 ст. 137 КК), „смерть хворого” (ч. 2 ст. 139 КК), „смерть особи” (ч. 3 ст. 135 КК), вбивство (ст. 116; 117; 118; 119; ст. 348; ст. 379; ст. 400; ч. 4 ст. 404; ч. 2 ст. 438; ст. 443 КК), „самогубство” (ч. 1 ст. 120 КК), „загибель людей” (ч. 3 ст. 110; ч. 3 ст. 161; ч. 2 ст. 194; ст. 196; ст. 236; ст. 237; ч. 2 ст. 238; ч. 2 ст. 240; ч. 2 ст. 241; ч. 2 ст. 242; ч. 2 ст. 243; ч. 2 ст. 245; ч. 5 ст. 260; ст. 264; ч. 2 ст. 267; ч. 2 ст. 270; ч. 2 ст. 271; ч. 2 ст. 272; ч. 2 ст. 273; ч. 2 ст. 274; ч. 2 ст. 275; ч. 3 ст. 276; ч. 3 ст. 277; ч. 3 ст. 278; ч. 3 ст. 279; ч. 3 ст. 280; ч. 3 ст. 281; ч. 3 ст. 282; ч. 2 ст. 283; ст. 291; ч. 3 ст. 292; ч. 2 ст. 294; ч. 2 ст. 326; ч. 2 ст. 412; ст. 439; ст. 446 КК), „загибель кількох осіб” (ч. 3 ст. 286; ч. 2 ст. 415 КК), „загибель потерпілого” (ч. 1 ст. 415 КК), „загибель людини” (ч. 4 ст. 127; ч. 3 ст. 258 КК). Стосовно деяких складів злочинів смерть людини не названа прямо, а, як прийнято вважати, охоплюється такими категоріями суспільно небезпечних наслідків, як особливо тяжкі наслідки (ч. 4 ст. 152; ч. 3 ст. 153 КК) [28, п. 15], чи тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 147; ч. 2 ст. 364; ч. 2 ст. 365; ч. 2 ст. 366 КК) [29, п. 10; 30, п. 7].

Проблемність такої законодавчої диференціації термінів достатньо повно показана у кримінально-правовій літературі, зокрема В.О. Навроцьким [24, с. 44–47]. Обґрунтовано й доцільність уніфікації термінологічного позначення суспільно небезпечних наслідків, що полягають у смерті однієї людини [14, с. 93–98].

Однією з ключових проблем для кваліфікації злочинів розглядуваної групи є встановлення змісту поняття „загибель людей”, щодо якого у кримінальному праві немає однастайності. Пленум Верховного Суду України у своїх постановках послідовно роз'яснює, що під загибеллю людей потрібно розуміти смерть хоча б однієї особи [31, п. 9; 32, п. 6]. Такий підхід викликає обґрунтовані заперечення у кримінально-правовій літературі [9, с. 31–35; 24, с. 44–47; 37, с. 59–60]. Спираючись на лінгвістичний метод тлумачення права, автори доводять, що під загибеллю людей потрібно розуміти смерть, як мінімум двох осіб. Саме з такої позиції й буде у цій роботі аналізуватись співвідношення відповідних складів злочинів.

В.О. Навроцьким запропоновано можливий шлях законодавчого вирішення проблеми – „відмова законодавця від вказівки на наслідки, які полягають у заподіянні смерті одній чи кільком особам в диспозиціях статей КК, котрі передбачені іншими розділами Особливої частини (крім розділу „Злочини проти життя і здоров’я”). Тоді заподіяння смерті завжди буде кваліфікуватись за сукупністю з відповідними статтями розділу II Особливої частини КК” [24, с. 47]. За існуючого у КК стану речей цей вчений пропонує кваліфікувати діяння, що призвели до смерті однієї особи, за такими правилами: „якщо поряд з наслідками у вигляді загибелі людей в КК передбачені інші тяжкі наслідки, то заподіяння смерті одному потерпілому слід оцінювати як ці наслідки; коли диспозиція статті не передбачає заподіяння інших тяжких наслідків, то скоєне потрібно кваліфікувати за сукупністю зі статтями про умисне чи вчинене через необережність вбивство однієї особи” [24, с. 47].

У тих випадках, де законодавець, хоч розмаїто, але прямо вказує у диспозиції статті на людську смерть, як конститутивну чи кваліфікуючу ознаку складу того чи іншого злочину, принаймні не виникає сумніву щодо характеру заподіяної шкоди як суспільно небезпечного наслідку відповідного складу злочину. Що ж до терміну „тяжкі наслідки”, яким позначається відповідна ознака складу злочину, що не має своєю альтернативою загибель людей, то така диспозиція статті Особливої частини не дає підстав вважати, що тяжкими наслідками охоплюється шкода у вигляді смерті людини. В окремих випадках певною підставою для висновку про те, що поняття „смерть людини” входить у обсяг поняття „тяжкі наслідки” є метод порівняння санкцій. Так, санкції ч.4 ст. 152 КК „Згвалтування” та ч. 3 ст. 153 КК „Насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом”, у яких особливо тяжкі наслідки, як прийнято вважати, охоплюють смерть потерпілої особи, заподіяну через необережність, є явно суворішими за санкцію ч. 1 ст. 119 КК – норми про основний склад вбивства через необережність. Те саме можна сказати й щодо санкції ч. 2 ст. 147 КК „Захоплення заручників” і змісту такої кваліфікуючої ознаки цього складу злочину, як „тяжкі наслідки”. А, наприклад, санкція ст. 138 КК „Незаконна лікувальна діяльність” чи ч.1 ст.140 КК „Неналежне виконання професійних обов’язків медичним або фармацевтичним працівником”, у яких відповідна ознака названа, як „тяжкі наслідки для хворого”, є м’якшою, ніж санкція ч. 1 ст. 119 КК „Вбивство через необережність”. Тому навіть методом порівняння санкцій не можна обґрунтувати висновок про те, що суспільно небезпечні наслідки у складі злочину „Незаконна лікувальна діяльність” чи „Неналежне виконання професійних обов’язків медичним або фармацевтичним працівником” включають і смерть хворого, який, подається у кримінально-правовій літературі, як безсумнівний [16, с. 64, 68; 17, с. 59, 61; 25, с. 317, 322; 26, с. 263, 266], за винятком окремих авторів. Так, А.О. Байда стосовно складу злочину, передбаченого ст. 138 КК „Незаконна лікувальна діяльність”, пише, що „порівняльний аналіз санкцій статей 119 і 138 КК не дозволяє вважати, що в чинній редакції статті 138 КК, настання смерті внаслідок незаконної лікувальної діяльності охоплюється ознаками цього злочину” [1, с. 10]. У складах злочинів, конструкція яких поряд із тяжкими наслідками не включає загибель людей, або інше формулювання, яке б прямо вказувало на смерть кількох осіб, як наслідок відповідного злочину, якщо санкція цієї статті (частини статті) Особливої частини КК є менш суворою за санкцію відповідних частин статті про вбивство через

необережність (ст. 119 КК), тяжкі наслідки не включають шкоду такого характеру, як смерть. Відповідно, тяжкі наслідки і смерть особи в таких складах злочинів не є спільними ознаками. Саме за цими ознаками між відповідними складами злочинів не може виникнути співвідношення таких, що є суміжними, чи передбаченими конкуруючими нормами. Ознакою, яка, хоч частково, але збігається за змістом у складах вбивства через необережність (ст. 119 КК) з одного боку, і незаконної лікувальної діяльності (ст. 138 КК), чи неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником (ч. 1 ст. 140 КК), є суспільно-небезпечне діяння. Наявність спільної ознаки у складах злочинів вимагає встановити характер співвідношення між ними. Порівняльний аналіз цих складів злочинів дає підстави для висновку, що у потенційно існуючому між ними співвідношенні таким, що передбачений нормою про ціле, є склад необережного вбивства, а нормою про частину – неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником чи незаконної лікувальної діяльності. Виходячи з наведених аргументів, незаконна лікувальна діяльність, чи неналежне виконання медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків, що спричинило смерть одного потерпілого (хворого) повинно кваліфікуватись як вбивство через необережність за ч. 1 ст. 119 КК.

Першим критерієм, за яким класифікують злочини проти життя (вбивства), передбачені в розділі II Особливої частини, є форма вини [23, с. 146]. Роль форми вини в розмежуванні складів злочинів, у яких єдиним, основним чи додатковим безпосереднім об'єктом є життя людини, неоднакова стосовно різних складів злочинів. Для складів злочинів з однаковою формою вини вона є спільною ознакою. Водночас форма вини є розмежувальною ознакою між умисними і необережними злочинами, що заподіюють смерть людини.

Серед складів злочинів, поміщених до розділу II Особливої частини КК, такими, суб'єктивна сторона яких характеризується умислом щодо наслідків у вигляді смерті людини, є лише „Умисне вбивство” (ч. 1 і 2 ст. 115 КК), „Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання” (ст. 116 КК), „Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини” (ст. 117 КК), „Умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця” (ст. 118 КК).

Злочини, передбачені статтями інших розділів Особливої частини, суб'єктивна сторона яких характеризується умисним відношенням винного до наслідків у вигляді смерті, які виступають ознакою основного чи кваліфікованого складу злочину перелічені у ч. 5 п. 17 постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 7.02.2003 р. „Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи”, як такі, що охоплюються поняттям „раніше вчинене умисне вбивство”. До таких у цьому документі віднесено злочини, передбачені статтями: 112 „Посягання на життя державного діяча”, 348 „Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця”, 379 „Посягання на життя судді, народного, засідателя чи присяжного”, 400 „Посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги”, ч. 4 ст. 404 „Опір начальникові або примушування його до порушення

службових обов'язків", ст. 443 „Посягання на життя представника іноземної держави” КК України. Проте наведений перелік не охоплює всіх злочинів, суб'єктивна сторона яких характеризується умисним ставленням до смерті людини. Виходячи з аналізу сукупності об'єктивних і суб'єктивних ознак, не можливо заперечувати, що суб'єктивна сторона кваліфікованих видів злочинів: „Терористичний акт” (ч. 3 ст. 258 КК), „Застосування зброї масового знищення” (ч. 2 ст. 439 КК), чи основного складу злочину „Геноцид” (ст. 442 КК) включає й умисне ставлення до наслідків у вигляді загибелі людей. Також диспозиція ч. 2 ст. 438 КК „Порушення законів і звичаїв війни” містить пряму вказівку на умисний характер цього злочину, що полягає у заподіянні смерті іншій людині.

Суб'єктивна сторона злочинів, передбачених усіма іншими статтями, як розділу II, так і інших розділів Особливої частини, до наслідків у вигляді смерті, що виступають ознакою основного чи кваліфікованого складу злочину, характеризується лише необережною формою вини.

З'ясувавши проблемні питання визначення змісту такої спільної ознаки досліджуваної групи складів злочинів як смерть людини, та розподіливши їх за формами вини, потрібно перейти до встановлення характеру співвідношення між відповідними складами злочинів та нормами, що їх закріплюють. Спершу встановимо характер співвідношення окремо: в межах групи умисних розглядуваних злочинів, та в межах групи, об'єднаної спільністю суспільно небезпечних наслідків у вигляді смерті людини та необережною формою вини щодо цих наслідків.

Склади злочинів, що мають спільні, тобто повністю чи частково збіжні за змістом ознаки, можуть співвідноситись як суміжні, або як такі, що передбачені конкуруючими нормами. Відмінність – у правилах кваліфікації. Характер співвідношення між відповідними складами злочинів встановлюється за такими критеріями: характером співвідношення норм, якими передбачені ціклади злочинів; характером співвідношення спільних ознак цих складів злочинів; характером співвідношення ознак, зміст яких не співпадає у складах злочинів, про які йдеться [7, с. 263–282].

Як відомо, норми про основний та кваліфікований склада умисного вбивства співвідносяться як загальна і спеціальна. Відповідно, норми, що є спеціальними відносно норми про кваліфікований склад умисного вбивства, є спеціальними й щодо норми, що містить основний склад умисного вбивства. Але ця залежність не справджується у оберненому порядку. Не у всіх ситуаціях, в яких є загальною норма про основний склад умисного вбивства, загальною є й норма про кваліфікований склад умисного вбивства.

Норми про умисні склада злочинів, де життя особи є основним або єдиним додатковим безпосереднім об'єктом, співвідносяться із загальною нормою про умисне вбивство (ч. 1 ст. 115 КК), як спеціальні. В цьому випадку конкуренція є повною. Це норми про склада злочинів, що передбачені статтями: 112, ч. 2 ст. 115, 348, 379, 400, ч. 4 ст. 404, 443 КК та група норм про злочини, які прийнято називати умисними вбивствами з пом'якшуючими ознаками, що передбачені статтями: 116, 117, 118 КК.

Окремо потрібно розглянути особливості співвідношення названих складів злочинів, де життя особи є єдиним додатковим безпосереднім об'єктом, із кваліфікованим складом умисного вбивства (ч. 2 ст. 115 КК). Конкуренція норм про

ці склади злочинів, як загальної і спеціальної є частковою. З боку складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 115 КК, вона може мати місце лише в частині окремих кваліфікуючих ознак.

Так, ознаками, що визначають спеціальний характер норм про склади злочинів, що полягають в умисному заподіянні смерті іншій людині (ст. ст. 112, 348, 379, 400, ч. 4 ст. 404, 443 КК), у диспозиціях наведених статей Особливої частини КК названо потерпілого, зокрема його правовий і соціальний статус, та мотив. Відповідно, загальною відносно цих спеціальних норм є норма про кваліфікований склад умисного вбивства лише в частині ознаки, закріпленої у п. 8 ч. 2 ст. 115 КК, що в більш загальних рисах вказує на правовий та соціальний статус потерпілого: „особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку”. У названих спеціальних нормах зміст такої ознаки як потерпілий більш конкретизований порівняно зі змістом відповідної ознаки складу злочину, закріпленого у загальній нормі.

В частині тих кваліфікуючих ознак, що названі у п. п. 1, 2, 3, 4, 5, 12, 13 ч. 2 ст. 115 КК, норма про кваліфікований склад умисного вбивства може конкурувати з кожною з вищеназваних норм, передбачених ст. ст. 112, 348, 379, 400, ч. 4 ст. 404, 443 КК, як дві спеціальні з обтяжуючими ознаками. Ознаки, що визначають спеціальний характер кожної з потенційно конкурентних норм, хоч і характеризують різні якості вчиненого діяння, але є сумісними за змістом. З боку тих, що передбачені ст. ст. 112, 348, 379, 400, ч. 4 ст. 404, 443 КК, це потерпілий та мотив вчинення злочину. З боку ж кваліфікованого складу умисного вбивства це ті ознаки, що названі у наведених в цьому абзаці роботи пунктах ч. 2 ст. 115. Ці ознаки можуть бути одночасно властиві одному й тому самому реально вчиненому діянню. Наприклад, близький родич працівника правоохоронного органу (ст. 348 КК) водночас може бути малолітньою дитиною або жінкою, яка завідомо для винного перебуває у стані вагітності (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК).

Виходячи із встановленого вище співвідношення, як потенційної конкуренції спеціальних норм з обтяжуючими ознаками, правила подолання якої відомі [21, с. 188], необґрунтованою вважаю позицію Пленуму Верховного Суду України щодо кваліфікації за сукупністю злочинів умисного вбивства осіб, які названі як потерпілі у ст. ст. 112, 348, 379, 400, ч. 4 ст. 404, 443 КК чи замаху на нього, вчинені за наявності ще й інших обтяжуючих ознак, передбачених ч. 2 ст. 115 КК [30, п. 12]. За такого різновиду конкуренції спеціальних норм між собою, пріоритет має ч. 2 ст. 115 КК, бо у неї суворіша санкція.

В частині тих кваліфікуючих ознак, що названі у п. п. 6, 7, 10, 11 ч. 2 ст. 115 КК, кваліфікований склад умисного вбивства є суміжним зі складами злочинів, закріплених у ст. ст. 112, 348, 379, 400, ч. 4 ст. 404, 443 КК. Розмежувальною ознакою в цьому випадку є мотив вчинення злочину. Поняття, що позначають мотив у кожному із названих кваліфікованих видів умисного вбивства перебувають у логічному співвідношенні диз'юнкції з поняттями, що позначають мотив у складах злочинів, закріплених у ст. ст. 112, 348, 379, 400, ч. 4 ст. 404, 443 КК. Вони об'єктивно не можуть поєднуватись у одному й тому самому злочині.

Склади злочинів, закріплені у ч. 3 ст. 258 КК та у ч. 2 ст. 439 КК, де життя особи є не єдиним додатковим об'єктом, у потенційній конкуренції кримінально-правових

норм можуть бути такими, що передбачені нормами про ціле як стосовно норми про основний склад умисного вбивства (ч. 1 ст. 115 КК), так і стосовно норми про кваліфікований склад цього злочину (п.1 ч.2 ст. 115; п. 5 ч. 2 ст. 115 КК). Суспільно небезпечні наслідки у цих складах злочинів охоплюють не лише шкоду життю, а й шкоду іншого характеру, що не належить до особистих благ людини. Суспільно небезпечні наслідки і потерпілий (індивідуально невизначене коло осіб) вказують на ширше, ніж в умисному вбивстві з обтяжуючими ознаками, коло об'єктів. Наприклад, терористичний акт, що призвів до загибелі людини можна відрізнити від умисного вбивства, вчиненого способом, небезпечним для життя багатьох осіб, за тим, що злочин, передбачений п. 5 ч. 2 ст. 115 КК спрямований на заподіяння шкоди конкретному потерпілому. Потерпілим же від злочину, передбаченого ч. 3 ст. 258 КК, як вказується у літературі, є індивідуально невизначене коло осіб.

Нормою про ціле стосовно основного і кваліфікованого складів умисного вбивства є й норма про геноцид (ч. 1 ст. 442 КК). Умисне вбивство тут виступає способом вчинення геноциду.

Що стосується співвідношення один з одним складів злочинів, що містяться у ст. ст. 112, 348, 379, 400, ч.4 ст. 404, 443 КК, то вони є суміжними складами злочинів. У більшості випадків законодавство України містить перепони для суміщення однією особою правового статусу, який характеризує кожного з потерпілих у названих складах злочинів. Наприклад, одна й та сама особа не може поєднувати звання Президента України, який названий серед потерпілих у складі посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК) і представника іноземної держави, посягання на життя якого карається за ст. 443 КК. Правовий статус потерпілого є розмежувальною ознакою у названих складах злочинів. Ще однією розмежувальною ознакою аналізованих складів злочинів є мотив вчинення злочину – злочин вчиняється у зв'язку з відповідною професійною діяльністю потерпілого. І навіть у тих окремих випадках, коли правовий статус потерпілого виступає спільною ознакою наведених складів злочинів, наприклад, Генеральний прокурор України (ст. 112 КК) і працівник правоохоронного органу (ст. 348 КК); голова чи суддя Верховного Суду України, або вищих спеціалізованих судів України (ст. 112 КК) і суддя (ст. 379 КК), розмежування можливе за мотивом вчинення злочину. Посягання на життя названих потерпілих, передбачене ст. 112 КК, вчиняється у зв'язку з їх державною діяльністю. Посягання на життя працівника правоохоронного органу (ст. 348 КК) вчиняється у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків; посягання на життя судді (ст. 379 КК) вчиняється у зв'язку з діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя. Саме несумісність змісту ознак, за якими відрізняються ці склади злочинів, дає підстави вважати ці ознаки розмежувальними, а склади злочинів відносити до суміжних.

Умисні вбивства з пом'якшуючими ознаками (ст. ст. 116, 117, 118 КК) і умисні вбивства з обтяжуючими ознаками (ч. 2 ст. 115 КК) є складами злочинів, що передбачені нормами, які можуть конкурувати як спеціальні, одна з яких містить склад злочину з пом'якшуючими ознаками, інша – з обтяжуючими. Правило подолання цього виду конкуренції продемонстроване, наприклад, у абз. 3 п. 8 постанови Пленуму Верховного Суду України „Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи” від 7 лютого 2003 р., де сказано: „Умисне

вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання (ст. 116 КК) або матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК), або при перевищенні меж необхідної оборони чи в разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця (ст. 118 КК), кваліфікується тільки за цими статтями КК, навіть якщо воно мало ознаки особливої жорстокості”.

Конкуренцією спеціальних норм, але з пом'якшуючими ознаками, може бути співвідношення норм, закріплених у ст. 116 і у ст. 118 КК. Склад злочину, закріплений у ст. 117 КК є суміжним відносно них. Адже не може бути новонароджена дитина особою, яка протизаконним насильством, систематичним знущанням або тяжкою образою викликала у винного стан сильного душевного хвилювання, чи особою, проти діяння якої у іншої особи виникає право на необхідну оборону.

Визначивши типи співвідношення у групі складів злочинів, спільними ознаками яких є суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті людини і умисна форма вини, що характеризує ставлення до цих наслідків, потрібно перейти до встановлення співвідношення в межах групи необережних злочинів, що заподіюють смерть людині.

Спеціальними відносно загальної норми про вбивство через необережність (ст. 119 КК) є норми, де у складах закріплених у них злочинів життя особи виступає додатковим об'єктом, єдиним або в альтернативі з іншими особистими благами людини (здоров'ям...). Для цих складів злочинів властивою є однакова (необережна) форма вини, що характеризує суб'єктивне ставлення до всіх альтернативних наслідків. Це має місце, як у тих випадках, коли смерть як обов'язкова ознака складу злочину у диспозиції відповідної статті (частини статті) Особливої частини КК названа прямо, так і тоді, коли вона охоплюється поняттями „тяжкі наслідки”, „інші тяжкі наслідки”, „особливо тяжкі наслідки”, що є можливим за умови, що санкція цієї статті (частини статті) Особливої частини КК є суворішою за санкцію відповідних частин статті про вбивство через необережність (ст. 119 КК). Це склади злочинів, передбачені статтями розділу II Особливої частини КК (ч. 4 ст. 127; ч. 2 ст. 134; ч. 3 ст. 135; ч. 3 ст. 136; ч. 2 ст. 139; ч. 1 ст. 141 КК) та інших розділів Особливої частини КК, наприклад: „Злочини проти волі, честі та гідності особи” (ч. 3 ст. 146; ч. 2 ст. 147; ч. 3 ст. 149 КК), „Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту” (ч. 2 ст. 286; ст. 287; ст. 288 КК), „Злочини проти безпеки виробництва” (ч. 2 ст. 271; ч. 2 ст. 272; ч. 2 ст. 273; ч. 2 ст. 274; ч. 2 ст. 275 КК).

Норма про вбивство через необережність (ст. 119 КК) є нормою про частину відносно норми про умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК).

Норми, що містять склади злочинів, де життя особи є одним з альтернативних додаткових безпосередніх об'єктів поряд з іншими суспільними відносинами, що формуються довкола блага, яке не є особистим благом людини, є нормами про ціле відносно норми про вбивство через необережність. Наприклад, злочини проти довкілля (ч. 2 ст. 242, ч. 2 ст. 243 КК).

Наявність усіх спільних ознак, крім однієї – форми вини, обумовлює потребу визначити, яке співвідношення існує між основним складом умисного вбивства (ч. 1 ст. 115 КК) та складом вбивства через необережність (ч. 1 ст. 119 КК). Власне, ця пара

складів злочинів є класичним прикладом [18, с. 215] суміжних складів злочинів. Розмежувальною ознакою між ними є форма вини. Умисел і необережність – поняття, що перебувають у логічному співвідношенні диз'юнкції. Їхнє співвідношення має взаємовиключний характер. Вони не можуть одночасно характеризувати суб'єктивну сторону одного й того ж злочину – вчиненого в один час одним суб'єктом щодо одного й того самого потерпілого. Конкретне, вчинене у реальній дійсності посягання ніколи не може одночасно характеризуватись обома такими ознаками. Проте, одним діянням можна заподіяти смерть двом особам, до смерті однієї з яких ставлячись умисно, а іншої – необережно. Тому ідеальна сукупність таких злочинів – можлива. Але це буде вже не один, а два різних злочини.

Суміжними зі складом умисного вбивства є всі склади злочинів, передбачені нормами, що є спеціальними відносно загальної норми про вбивство через необережність, а також тими, у співвідношенні з якими норма про вбивство через необережність є нормою про частину. Також суміжними зі складом вбивства через необережність є всі склади злочинів, у співвідношенні з якими склад умисного вбивства є таким, що передбачений загальною нормою, чи нормою про частину¹. Розмежувальною ознакою у цих випадках є також форма вини. Логічним продовженням сказаного є висновок про те, що якщо під час встановлення фактичних обставин справи буде доведена наявність умислу на заподіяння смерті людині, то у версію кримінально-правової кваліфікації склади злочинів, для яких властивим є необережне ставлення винного до наслідків у вигляді смерті людини, включатись не повинні. Суперечливий підхід з приводу розмежування умисних і необережних злочинів, що мають своїм наслідком смерть людини, демонструє С.В. Бородін. Розглядаючи розмежування умисного вбивства від окремих транспортних злочинів, цей вчений вказував, що якщо встановлено, що заподіяння смерті охоплювалося умислом винного, то його дії повинні оцінюватись як вбивство як з прямим, так і з непрямым умислом. За наявності прямого умислу транспортні засоби можуть виступати й, відповідно, повинні визнаватись знаряддям вчинення злочину [6, с. 323]. Наведені міркування цього автора відповідають принципам кримінально-правової кваліфікації. Пропозиції ж кваліфікувати за сукупністю статей про один із злочинів проти безпеки виробництва і умисне вбивство діянь, що охоплюються об'єктивною стороною злочинів проти безпеки виробництва, які були вчинені з метою вбивства [6, с. 331–332], не узгоджуються з принципами кримінально-правової кваліфікації. Зокрема, суперечать принципу „non bis in idem”. Безпека виробництва є різновидом громадської безпеки – відносин, які спрямовані на забезпечення загальної безпеки. Ознаки потерпілого у цих складах злочинів не пов'язані з індивідуальними характеристиками конкретної особи. Як зауважив В.П. Тихий, „на відміну від злочинів проти життя та здоров'я особи, які посягають на конкретних (як правило, індивідуально визначених) осіб, злочини проти громадської безпеки є злочинами проти суспільства, вони посягають на загальну безпеку, безпеку життя і здоров'я невизначеного кола осіб...” [35, с. 35–38]. Тому, якщо особа, маючи умисел на вбивство конкретної людини, вчиняє його шляхом порушення правил, що забезпечують безпеку виробництва чи інший різновид

¹ Обґрунтування див. [8, с. 245–248].

громадської безпеки і це порушення створювало небезпеку для життя інших – сторонніх щодо конфлікту осіб, то вчинене має кваліфікуватись за п. 5 ч. 2 ст. 115 КК, як умисне вбивство, вчинене способом небезпечним для життя багатьох осіб. Якщо сторонні особи при цьому загинули, то ще й за п. 1 ч. 2 ст. 115 КК.

Також суміжним зі складом вбивства через необережність (ст. 119 КК) є склад доведення до самогубства (ст. 120 КК). Слід погодитись з Н.М. Ярмиш, що крім наслідків у вигляді смерті людини спільною ознакою цих складів злочинів є необережна форма вини [39, с. 114–118]. Розмежувальною – суспільно небезпечне діяння. На відміну від вбивства через необережність, діяння у складі доведення до самогубства не є тим, що безпосередньо заподіює смерть людині.

Як уже було сказано вище, доцільність виявлення типу співвідношення між складами злочинів, що мають спільні ознаки, полягає в тому, що він визначає вибір правил кваліфікації, котрі застосовуються для кримінально-правової оцінки вчиненого.

Подолання конкуренції кримінально-правових норм незалежно від конкретного випадку і тих конкретних норм, співвідношення між якими потрібно вирішити, відбувається за правилом: пріоритет має спеціальна норма над загальною, і норма про „ціле” над нормою про „частину”. Правила подолання конкуренції кількох спеціальних норм встановлені залежно від різновиду такої конкуренції [21, с. 188].

Думаю, що цей висновок не суперечить позиції О.К. Маріна, який вважаючи, що „наявність у кримінальному законі кількох норм з одним предметом регулювання є не конкуренцією правових норм, а лише передумовою її виникнення”, стверджував про відсутність пріоритету на застосування будь-якої з норм, поки не буде встановлено вчинення одного суспільно-небезпечного посягання [21, с. 46–47]. Очевидно, що цей автор правий у тому, що поки не почалося застосування кримінального закону до визначеного випадку, відсутній пріоритет якоїсь конкретної норми. Але абстрактний пріоритет спеціальної норми над загальною, цілого над частиною має місце завжди. Яка ж із конкретних конкуруючих норм буде застосовуватися, залежить від її ролі у конкуренції в конкретному випадку.

Проілюструвати сказане можна на співвідношенні складів злочинів, об’єктивна сторона яких полягає у заподіянні смерті іншій людині. Як уже говорилося, норма про умисне вбивство особи чи її близького родича у зв’язку з виконанням цією особою службового або громадського обов’язку (п. 8 ч. 2 ст. 115 КК) є загальною відносно норми про посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК). У разі конкуренції – вбивства або замаху на вбивство, наприклад, працівника правоохоронного органу у зв’язку з виконанням ним службових обов’язків, пріоритет на застосування, як спеціальна, має норма, закріплена у ст. 348 КК. В іншій гіпотетичній ситуації – коли працівника правоохоронного органу було захоплено як заручника, а потім умисно вбито, пріоритети у кваліфікації змінюються. У Особливій частині КК є дві статті, що встановлюють відповідальність за захоплення заручників. Це ст. 147 КК і ст. 349 КК. Норма, що міститься у ст. 349 КК „Захоплення представника влади або

працівника правоохоронного органу як заручника” в цьому випадку є спеціальною стосовно норми, закріпленої у ст. 147 КК „Захоплення заручників”, а тому застосовуватись у кваліфікації повинна саме ст. 349 КК. Умисне вбивство працівника правоохоронного органу, який до того ж є заручником охоплюється ознаками як складу злочину, передбаченого п. 3 ч. 2 ст. 115 КК, так і ст. 348 КК „Посагання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця”. Ці норми співвідносяться між собою, як дві спеціальні з обтяжуючими ознаками. Спеціальний характер цих норм визначається статусом потерпілого, який в одному випадку (ст. 348 КК) визначений законодавцем за допомогою вказівки на певний різновид службової особи, в другому (п. 3 ч. 2 ст. 115 КК) – конкретизований відносно вчиненого щодо цього потерпілого діяння. Перевагу у кваліфікації за такого різновиду конкуренції спеціальних норм має норма, у якій суворіша санкція [21, с. 188]. Тому у формулі кваліфікації повинен фігурувати п. 3 ч. 2 ст. 115 КК. Таким чином, дії особи, яка вчинила захоплення працівника правоохоронного органу як заручника, а потім його умисне вбивство, за наявності усіх необхідних обставин справи, має кваліфікуватися як сукупність злочинів: за ст. 349 КК України „Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника”; за п. 3 ч. 2 ст. 115 КК України – умисне вбивство заручника.

Таких заздалегідь встановлених переваг не має жодна з норм, що передбачають суміжні склади злочинів. Яка з цих норм буде застосовуватися, вирішується у кожному конкретному випадку правозастосування залежно від того, наявність якої з розмежувальних ознак буде констатована в цьому випадку. Так, теоретичне розмежування таких суміжних складів злочинів як умисне вбивство і вбивство через необережність не становить жодних труднощів. Зміст їхніх розмежувальних ознак загальновідомий. Це дало підстави окремим авторам стверджувати, що розмежування умисного вбивства і вбивства через необережність не становить жодних труднощів [3, с. 132]. Інші автори справедливо констатують наявність у практиці правозастосування великої кількості помилок, пов’язаних саме з встановленням форми вини у тому чи іншому випадку заподіяння смерті особі [6, с. 312; 27, с. 7; 36, с. 337]. Критерії і способи виявлення того, яка з форм вини мала місце в кожному випадку заподіяння смерті достатньо повно проаналізовані у кримінально-правовій літературі [6, 312–332; 13, с. 106–121; 34, 16–18; 39, с. 114–118]. Тому немає потреби на них зупинятись у цій роботі.

Висновки. Системний підхід до аналізу складів злочинів, ознакою яких є суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті людини, показує, що можливим є вироблення алгоритму кримінально-правової кваліфікації цих злочинів за умови вдосконалення і уніфікації термінів, що позначають відповідні ознаки складів злочинів.

1. *Байда А. О.* Відповідальність за незаконну лікувальну діяльність за КК України (аналіз складу злочину, питання кваліфікації) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. — Харків, 2006. — 20 с.
2. *Байлов А. В.* Кримінальна відповідальність за посягання на життя та здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. — Харків, 2004. — 19 с.
3. *Благов Е. В.* Применение уголовного права (теория и практика) / Е. В. Благов. — СПб. : Юридический центр Пресс. — 2004. — 505 с.
4. *Блауберг И. В.* Системный подход в современной науке / И. В. Блауберг, В. Н. Садовский, Э. Г. Юдин // Проблемы методологии системного исследования. М. : Мысль, 1970. — С. 7—48.
5. *Борисов В. И.* Преступления против жизни и здоровья : вопросы квалификации / В. И. Борисов, В. Н. Куц. — Харьков : Консум, 1995. — 104 с.
6. *Бородин С. В.* Преступления против жизни / С. В. Бородин. — М. : Юрист, 2000. — 356 с.
7. *Брич Л. П.* Співвідношення суміжних складів злочинів і складів злочинів, передбачених конкуруючими нормами / Л. П. Брич // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. юрид. — Вип. 42. — 2006. — С. 263—282.
8. *Брич Л.* Про кількість розмежувальних ознак у суміжних складах злочинів / Л. Брич // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : Матер. XIV регіон. наук.-практ. конф. 6 лютого 2008 р. — Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2008. — С. 245—248.
9. *Бурдін В. М.* До питання граматичного тлумачення окремих термінів КК України / В. М. Бурдін // Актуальні проблеми кримінального та кримінально-процесуального законодавства та практики його застосування : зб. тез доповідей Регіонального круглого столу (21—22 лютого 2003 р.). — Хмельницький, 2003. — С. 31—35.
10. *Гізімчук С. В.* Кримінальна відповідальність за порушення правил, норм та стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху (ст. 2155 КК України) / С. В. Гізімчук. — Харків. — 16 с.
11. *Горб Н. О.* Наруга над могилою : кримінально-правовий та кримінологічний аналіз / Н. О. Горб. — Київ. — 2005. — 16 с.
12. *Гороховська О. В.* Кримінальна відповідальність за вбивство через необережність : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Київ : Інститут держави і права ім. В.М. Корещького, 2002. — 16 с.
13. *Гороховська О. В.* Вбивство через необережність : проблеми кримінальної відповідальності / О. В. Гороховська. — Київ : Вид. Паливода А.В., 2007. — С. 106—121.— 180 с..
14. *Денькович О. І.* Деякі проблеми позначення наслідку у вигляді смерті у Кримінальному кодексі України / О. І. Денькович // Vivat justitia! Міжнародний студентський науково-юридичний альманах. вип. 7. — Львів : юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. — С. 93—98.

15. Кримінальне право України. Особлива частина : підручн. для студентів юрид. вузів та факультетів / [за ред. проф. П. С. Матишевського, С. С. Яценка, доц. П. П. Андрушка]. — Київ : Юрінком Інтер, 1999. — 896 с.
16. Кримінальне право України. Особлива частина : підручн. / [Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін.]. — [вид. 2-ге, переробл. та допов. / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка]. — К. : Атіка, 2008. — 712 с.
17. Кримінальне право України. Особлива частина / [за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація]. — Київ-Харків : Юрінком Інтер — Право, 2002. — 494 с.
18. *Кудрявцев В. Н.* Общая теория квалификации преступлений / В. Н. Кудрявцев. — Москва : ЮРИСТЪ. — 1999. — 304 с.
19. *Литвин О. П.* Злочини проти життя : навч. посібн. / О. П. Литвин. — Київ : Вид-во Європ. Ун-ту, 2002. — 232 с.
20. *Мамчур В. М.* Кримінальна відповідальність за умисне вбивство особи або її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.юрид.наук. — Київ, 2002. — 20 с.
21. *Марін О. К.* Кваліфікація злочинів при конкуренції кримінально-правових норм / О. К. Марін. — Київ : Атіка. — 2003. — 224 с.
22. *Навроцький В. О.* Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації / В. О. Навроцький. — Київ : Атіка, 1999. — 464 с.
23. *Навроцький В. О.* Кримінальне право України. Особлива частина. Курс лекцій / В. О. Навроцький. — К. : Т-во „Знання”, КОО, 2000. — 771 с.
24. *Навроцький В. О.* „Загибель людей” як вид злочинних наслідків : проблеми встановлення змісту та кваліфікації / В. О. Навроцький // Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи : матер. наук.-практ. конф. [Харків] 22—23 квітня 2004 р. — К.-Х. : Юрінком Інтер, 2004. — 260 с. — С. 44—47.
25. Науково-практичний коментар до Кримінального-кодексу України. — [4-те вид., переробл. та доповн. /за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка]. — К. : Атіка, 2007. — 1184 с.
26. Науково-практичний коментар до Кримінального-кодексу України. — [4-те вид., переробл. та доповн. / відп. ред. С. С. Яценко]. — К. : А.С.К., 2005. — 848 с.
27. *Остапенко Л. А.* Кримінально-правова характеристика умисних вбивств при пом'якшуючих обставинах (статті 116, 117, 118 КК України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. — Київ : Київ. Ун-т ім. Т. Шевченка, 2003. — С. 7. (16 с.)
28. Про судову практику у справах про згвалтування та інші статеві злочини : постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 березня 1992 р.
29. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р.
30. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 р.
31. Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушенням режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 березня 1993 р.

32. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля : постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 р.
33. Системность в уголовном праве. Материалы Российского Конгресса уголовного права, состоявшегося 31 мая — 1 июня 2007 г. — М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. — 576 с.
34. *Сташис В. В.* Уголовно-правовая охрана личности / В. В. Сташис, М. И. Бажанов. — Харьков : Вища школа, 1976. — 220 с.
35. *Тихий В. П.* Злочини проти життя і здоров'я особи та проти громадської безпеки : проблеми розмежування та кваліфікації / В. П. Тихий // Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи : матер. наук.-практ. конф. [Харків] 22—23 квітня 2004 р. — К.-Х. : Юрінком Інтер, 2004. — 260 с.
36. Уголовное право России : учеб. для вузов в 2-х т. / [отв. ред. — д-р юрид. наук, проф. А. Н. Игнатов, д-р юрид. наук, проф. Ю. А. Красиков]. — М. : НОРМА — ИНФРА-М., 1997. — Т. 1. : Общая часть — С. 337 (639 с.)
37. *Хавронюк М. І.* Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України / М. І. Хавронюк. — Київ : Істина, 2004. — 504 с. — С. 59—60.
38. *Черданцев А. Ф.* Системообразующие связи права / А. Ф. Черданцев // Советское государство и право. — 1974. — № 8. — С. 10—17.
39. *Ярмиш Н. М.* Проблеми відмежування вбивства від деяких суміжних злочинів / Н. М. Ярмиш // Вісн. Націон. ун-ту внутр. справ. — Харків. — 2005. — Вип. 29. — С. 114—118.

**DIFFERENTIATION OF THE BODIES OF CRIMES
THE COMMON FEATURE OF WHICH LIES IN THE SOCIALLY
DANGEROUS CONSEQUENCES OF HUMAN'S DEATH**

L. Brych

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str. 1, UA – 79000 Lviv, Ukraine*

The author clarifies the regularities, that characterize the correlation of bodies of crimes, the common feature of which lies in the socially dangerous consequences of human's death, and that determine the selection of the criminal qualification rules.

Key words: socially dangerous consequences, human's death, common features.

Стаття надійшла до редколегії 01.05.2008

Прийнята до друку 01.06.2008